

Michał Gochna, Marek Słoń

Powiat koniński w XVI wieku

Powiat koniński, podobnie jak powiat gnieźnieński, obejmował powierzchnię ok. 2100 km². Wchodził w skład województwa kaliskiego, w ramach którego graniczył z trzema innymi powiatami: kaliskim (granica południowa), pyzdrowskim (granica zachodnia) oraz gnieźnieńskim (granica północno-zachodnia). Od wschodu sąsiedował zaś z trzema województwami: brzesko-kujawskim, łęczyckim i sieradzkim. Południowa część granicy wschodniej opierała się na Warcie, która na wysokości Koła skręca ku zachodowi i przepływa przez cały powiat, dzieląc go na część północną i południową. Na obszarze powiatu znajduje się wiele dopływów Warty, takich jak Czarna Struga, Pokrzywnica i Kiełbaska (wszystkie lewe) oraz szereg mniejszych cieków wodnych po obu stronach rzeki. Dodatkowo na północ od Konina znajdują się jeziora, wchodzące w skład południowej części Pojezierza Kujawskiego. Taka sytuacja hydrograficzna była powodem tworzenia się licznych rozlewisk w północnej części powiatu. Z tego powodu jeden z głównych szlaków handlowych, tzw. wielki gościniec warszawski, omijał Konin i biegł przez Słupcę, Kleczew, Ślesin, Kłodawę. Przez powiat koniński przechodziły także dwa szlaki ze Śląska na Pomorze: jeden biegł przez Konin w kierunku Inowrocławia, drugi zaś przez Turek, Koło i Radziejów.

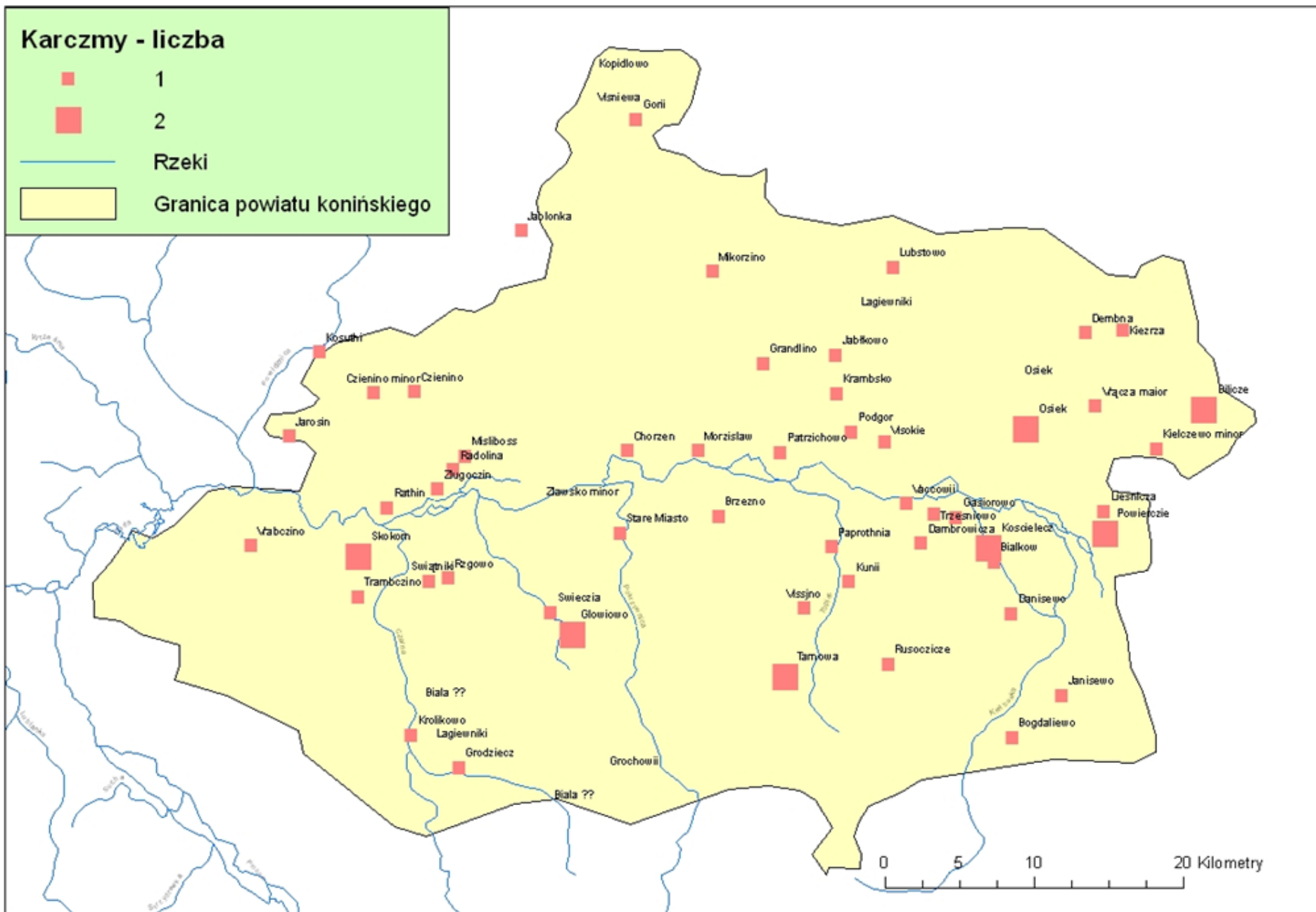
Karczmy - liczba

■ 1

■ 2

— Rzeki

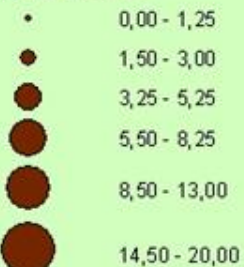
■ Granica powiatu konińskiego

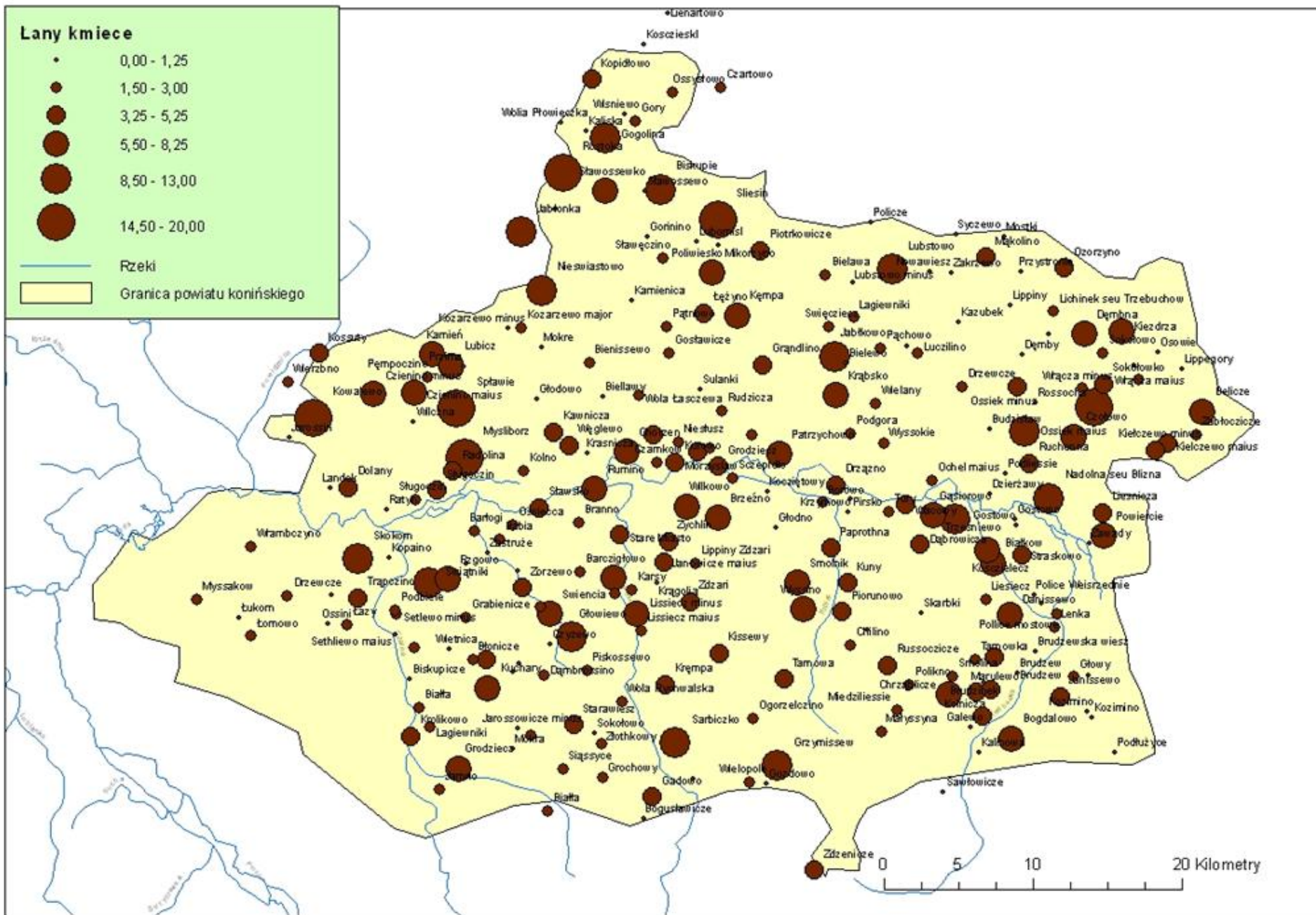
Niemal cały obszar powiatu konińskiego znajdował się na terenie Niziny Południowowielkopolskiej. W jej skład wchodzi szereg mezoregionów fizycznogeograficznych m.in. Wysoczyzna Turecka, Kotlina Kolska, Równina Rychwalska oraz Dolina Konińska, leżące odpowiednio w okolicach miast Turek, Koło, Rychwał i Konin. Według Romualda Gumińskiego, tereny powiatu konińskiego wchodziły w skład rolniczo-klimatycznej dzielnicy łódzkiej, charakteryzującej się m.in. dużym zalesieniem oraz w większości glebami bielcowymi. Szczególnie zalesiony teren stanowił granicę między powiatami konińskim a kaliskim. Był to równocześnie najślabiej zasiedlony obszar powiatu konińskiego.

Załączone mapy przedstawiają powiat koniński i jego miejscowości według wybranych kryteriów na podstawie rejestru poborowego z 1577 roku. Wykonane zostały w programie ArcGIS 10. Funkcjonalność programu połączona z bazą danych, stworzoną na podstawie rejestru, pozwalają nie tylko na tworzenie map ale także na wielowymiarową analizę zebranych danych. Niestety na mapach brak jest niektórych informacji np. liczby rzemieślników czy sumy podatku z niektórych ośrodków miejskich – wynika z braku odpowiednich zapisów źródłowych.

Lany kmiece

— Rzeki
 □ Granica powiatu konińskiego

Wiatraki

▲ 1

Myny

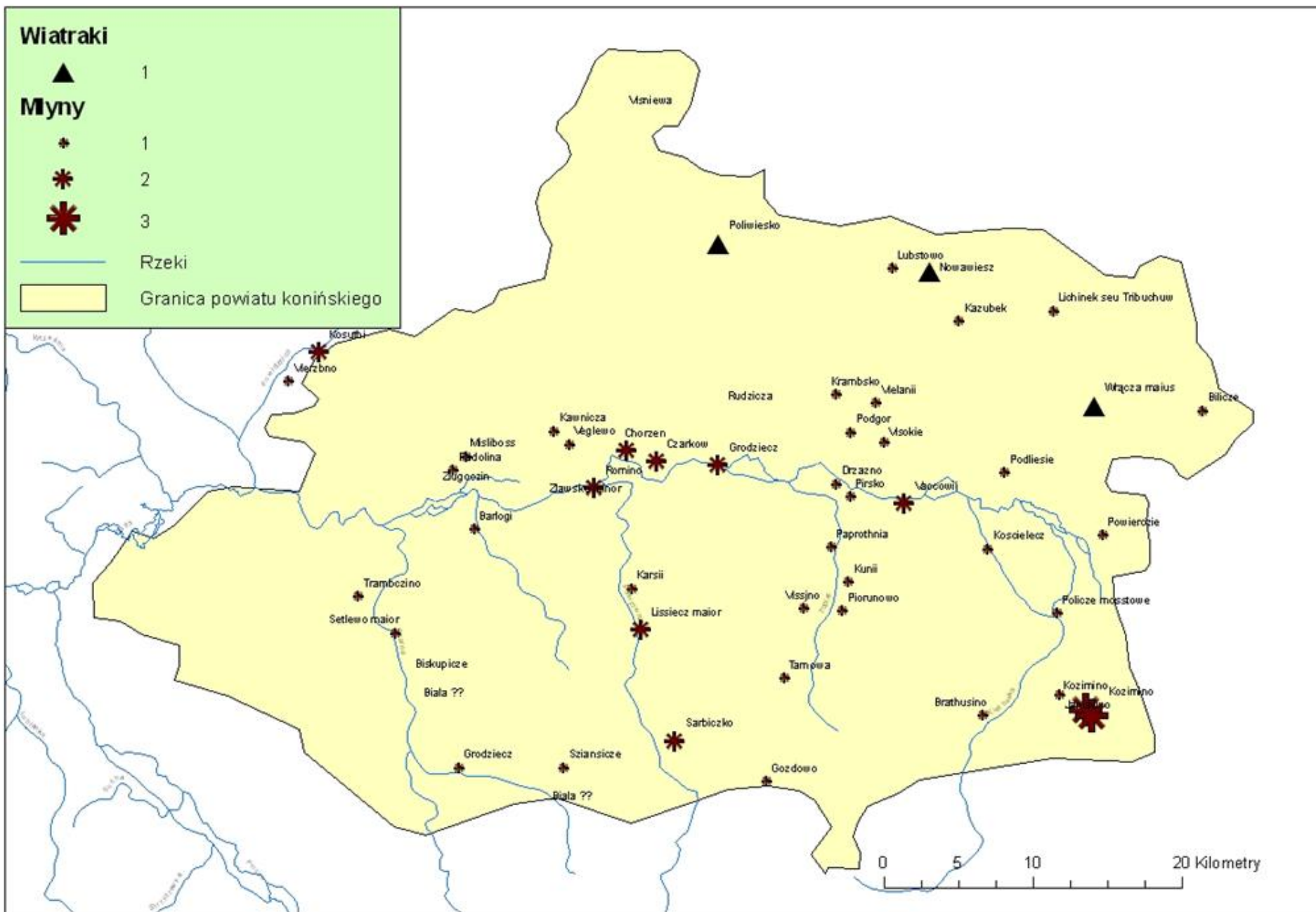
* 1

* 2

* 3

— Rzeki

□ Granica powiatu konińskiego

Największym miastem powiatu konińskiego w XVI wieku nie był Konin, należący do III grupy miast według kryterium podatkowego, ale Koło, zaklasyfikowany do II grupy. Mogło się to wiązać z regresem gospodarczym Konina w I połowie XVI wieku. Oba miasta natomiast były ośrodkami administracyjnymi dwóch kluczy dóbr królewskich, tworzących starostwo grodowe (Konin) i niegrodowe (Koło). Do miast królewskich, leżących w powiecie konińskim zaliczyć należy także Brdów. Wśród ośrodków miejskich powiatu najliczniejszą grupę stanowią miasta prywatne: szlacheckie (Tulisków, Rychwał, Brudzew, Golina, Licheń, Grzymiszew, Kleczew) i duchowne (Lądek, Zagórow).

Lany miejskie

